

Literatura pro mládež I

Sylaby

1) Terminologie předmětu.

Literatura pro děti a mládež jako součást národní literatury.

Intencionální a neintencionální část četby dětí a mládeže.

Koncepční otázky vzniku literatury pro děti a mládež, její společenské a utvářecí funkce.

Specifičnost literatury pro děti a mládež.

Kategorie věkovosti x dětský aspekt.

Hodnocení estetické úrovně textu: rovina genetická, tematická, kompoziční, sémantická.

Dobová a aktuální recepce literárního díla.

Literární věda a literatura pro děti a mládež.

2) Vývoj literatury pro mládež v chronologickém pořádku.

Četba mládeži od počátku do poslední třetiny 18. století (hledisko tematické, žánrové).

Literatura pro děti a mládež a četba mládeži za obrození (intencionální literatura, neintencionální část četby mládeže: osobnosti, významná díla, vývojové tendence, učebnice, sběratelské a adaptační aktivity).

Literatura pro děti a mládež ve druhé polovině 19. století: literární směry a jejich představitelé, zživotnění a zumělečtění literatury pro děti a mládež v poslední třetině 19. století.

Literatura pro děti a mládež od počátku 20. století do 1. světové války: kulturně organizační oživení oblasti (vznik kulturních institucí, edicí, časopisů pro děti, odborného časopisu Úhor, vystoupení umělců spolku Mánes), rozvoj historické a přírodní prózy, realistické tendence v prózách z dětského života.

Literatura pro děti a mládež mezi dvěma světovými válkami: žánrové hledisko, významné osobnosti a díla, autorský zájem představitelů literatury pro dospělé a děti.

Literatura pro děti a mládež v průběhu druhé světové války (cenzura a literatura, přírodní žánry, historická próza. Dobrodružná literatura, "dívčí" četba, význam neintencionální literatury v četbě mládeže.

Prvky schematismu v literatuře pro mládež na přelomu čtyřicátých a padesátých let 20. století.

Vznik Státního nakladatelství dětské literatury v roce 1949.

Hledání hodnot ve druhé polovině padesátých let a letech šedesátých v poezii a próze pro děti a mládež: návaznost na tradice, prvky novátorství. Linie hrubínovsko-čarkovská x sbírky

Josefa Kainara, Zděňla Kriebla, nonsensová poezie, rozvoj autorské pohádky - kontinuita a diskontinuita, prózy ze života dětí, knihy s tematikou protifašistického odboje, aktualizace próz s dívčí hrdinkou, přírodní tematika v dětské literatuře, dobrodružná próza. Literatura faktu v četbě mládeže, rozvoj non fiction. orientace některých edic nakladatelství pro dospělé na mladou generaci (Mladá fronta), role nakladatelství Albatros.

Období takzvané normalizace a literatura pro děti a mládež. Oficiální a neoficiální literatura. Vstup "nežádoucích" autorů literatury pro dospělé do dětského písemnictví.

Časopisy pro děti a mládež. Teoretické časopisy a instituce zaměřující se na problematiku literatury pro děti a mládež. Žánrová skladba literatury pro děti a mládež. Úskalí nového schematismu v tematické, kompoziční a lexikálně-stylistické rovině.

Literatura pro děti a mládež od devadesátých let 20. století do současnosti: návraty k jistotám, problematika komercializace, vliv masových médií na literaturu, vzestup takzvané utilitární literatury. Recepce literatury, literární kritika a její možnosti, oceňování významných děl literatury pro děti a mládež, nakladatelská politika.

Hledání nových cest a prostorů, východisek a kontextů pro vznik nových kvalit literatury pro děti a mládež.

3) Folklorní žánry v četbě dětí a mládeže (pohádka, pověst, báje, legenda, mýtus, bajka).

Začleňování folklorních děl do české literatury:

- a) Folklor vydávaný jako literatura
- b) Tvorba lidových tvůrců v duchu folklorní tvorby
- c) Literatura čerpající z folklorních zdrojů

Lidová poezie: ukolébavka, rozpočítadla, říkadla, škádlivky, apod. Význam rytmické složky, mimiky, spojení s pohybem.

Obecné znaky lidové pohádky. Pohádkoslovné teorie. Adaptace lidové pohádky a významní převyprávěči lidových pohádek. Takzvané boje o pohádku.

Rozdíly mezi pohádkou a pověstí. Tematická dělení pověstí. Regionální pověsti, židovské pověsti. Beletrizace pověstí. Významní autoři žánru.

Definice mýtu. Hrdinové mýtů. Převyprávění mýtů, bájí a legend. Řecká, egyptská a sumerská mytologie, severské mýty, artušovské legendy, edice Mýty a legendy (nakladatelství Gemini).

Charakteristika bajky. Ezopovy bajky (6. století př. n. l.).

Orientální indické bajky. Lafontainovské a krylovské bajky.

Bajka v českém literárním kontextu: A. J. Puchmajer, Václav Tille - Říha, Karel Čapek, Ivan Olbracht, Jiří Kolář, Josef Hiršal, Pavel Šrut, Jiří Žáček.

4) Umělá poezie pro děti a mládež.

Poezie pro děti za obrození: účelovost, didaxe, stereotypnost.

Poezie pro děti a mládež ve 2. polovině 19. století: její neintencionální složka, umělecky hodnotná tvorba poslední třetiny 19. století (J. V. Sládek, K. V. Rais, J. Kožíšek). Vklad Vítězslava Nezvala do básnictví pro děti.

Dětství v poezii Františka Hrubína: čtyři okruhy jeho tvorby pro děti. Venkovský svět v poezii Jana Čarka. Poezie v padesátých letech 20. století v kontrastech: zážitkovost x schematická vlna. Solitér Jaroslav Seifert.

Formování moderní poezie pro děti v šedesátých letech 20. století: Josef Kainar, Zdeněk Kriebel, Josef Hanzlík, Pavel Šrut, Jiří Kolář, Ladislav Dvořák, Karel Šiktanc, Josef Brukner, Milena Lukešová. Antologie české a světové poezie. Oficiální básníci sedmdesátých a osmdesátých let: Miroslav Florian, Jiří Žáček, Milena Lukešová, Michal Černík, Jan Kašpar - autoři nepodbíživé, hravé poetické polohy. Druhý vstup Jana Skácela na půdu literatury pro děti v osmdesátých letech.

Nové komunikační strategie: Jan Vodňanský, Emanuel Frynta. Antologie západoevropské nonsensové poezie *Ostrov, kde rostou housle* (1987).

Perníková chaloupka Václava Renče, sbírka *Jedna, dvě, tři, čtyři, pět* Ivana Blatného a *Ježíškova košilka* Jana Zahradníčka - poezie čtyřicátých let 20. století jako debut devadesátých let.

Undergroundová poezie Ivana Martina Jirouse, samizdatová tvorba.

Situace v českém básnictví v devadesátých letech: konvence, didaxe, utilitarismus. Nové osobnosti, zpívaná poezie a její poetika. Poezie pro děti x poezie pro dospívající mládež.

5) Dobrodružná próza ve vztahu k dětskému čtenářství.

Vymezení pojmu, základní znaky, světový kontext.

Robinsonády. Přerůstání dobrodružné literatury do jiných žánrů: L. M. Pařízek, František Flos (do cestopisu), František Běhounek (do naučného žánru), Eduard Štorch (do historického žánru), František Langer, Eduard Fiker, Václav Řezáč (do detektivního žánru), J. M. Troska (do sci-fi).

Parodie dobrodružné literatury v šedesátých a sedmdesátých letech. (Milan Švanderlík, Vojtěch Steklač).

Prolívání žánrů: posuny a přesahy v tvorbě Ludvíka Součka, problematika žánru fantasy.

6) Podoby prózy s dětským hrdinou.

Vymezení pojmu z hlediska tematického, poetologického, problematika mísení s jinými žánry.

Znaky próz s dětským hrdinou za obrození. Počátek 20. století - realistická vyprávění s humorným či sociálním podtextem. Několikadílná vyprávění z meziválečného období: Felix Háj (Marie Wágnerová), Amálie Kutinová, J. V. Pleva. Vliv Erich Kästnera na "klukovské" romány: Václav Řezáč, František Langer. Recepce díla Jaroslava Foglara – vývojové hledisko.

Vývoj prózy pro děti za druhé světové války, válečná témata v poválečné próze.

Nová vlna v próze s dětským hrdinou v šedesátých letech. Dílo Oty Hofmana.

Realistické prózy Bohumila Říhy.

Exilová a samizdatová próza.

Próza s dětským hrdinou v sedmdesátých a osmdesátých letech: snaha zobrazit vztahy mezi dětmi a dospělými, aktualizace dětského postoje, dětská interpretace světa, obohacování výrazových postupů, snaha pro hlubší individualizaci hrdinů. Postupné zplaňování lexikální výstavby a vypravěčských strategií.

Kvalitativní posun v prózách Martiny Drijverové, Valji Stýblové (Princ a Skřivánek), Vojtěcha Steklače (humor v jeho cyklických příbězích), Miloše Macourka a Jiřího Kahouna (ironizace institucionálních hodnot).

Devadesátá léta: mimořádná obraznost knih Daniely Fischerové. Pozoruhodná reflexe každodennosti a výjimečnosti v prózách Ivy Procházkové.

Nadprodukce triviální literatury.

7) Próza s přírodní a historickou tematikou.

Přírodní próza:

charakteristika z hlediska žánru, tématu, odborného posouzení.

Zájem o přírodní tematiku v 19. století: T. E. Tisovský.

Dílo Jiřího Mahena, Rudolfa Těsnohlídka, Jaroslava Marchy, Jana Vrbu a regionální prvky v jejich knihách.

Přírodní próza za okupace - paralela svobodného života. Dílo Karla Nového, Jaromíra Tomečka, Vladimíra Pazourka, Josefa Zemana, Františka Křeliny.

Ekologické a ochranné aspekty žánru. Prolínání několika žánrových oblastí: některá díla Ivana Klímy, Martina Drijverová, Valja Stýblová, Jana Štroblová.

Historická próza:

Tradiční historizující postupy v tvorbě Aloise Jiráska, Václava Kaplického, Miloše Václava Kratochvíla. Adaptace Ivana Olbrachta a jejich význam v okupačním období. Nedokončené Obrazy z dějin národa českého Vladislava Vančury (1939 - 1940). Rajský ostrov Jaromíra Johna (1938) jako společenská próza s cíleně vlasteneckým podtextem.

Problematika životopisných románů.

8) Literatura pro děti a mládež: tradice a inovace.

Otevřenost pojmů tradice, inovace, současná literatura. Otázka čtenářského povědomí, komunikačních preferencí, změn.

Ustálená topika a jejich proměnná role (historická próza).

Tradice v časově aktualizacím aspektu (srovnej roli adaptace, citátu, aluze apod.)

Problematika systémové kontinuity v literárním vývoji obecně a reflexi vlastního autorského kontextu.

Komerce x inovace.

Kontinuita a diskontinuita literárního vývoje v návaznosti na dobové kulturní normy.

Inovace z hlediska žánrů: pohádka, příběhová próza, poezie.

9) Teoretická a kritická reflexe literatury pro děti a mládež.

Teoretické podněty o četbě mládeži v období obrození: V. M. Kramerius, časopisy Přítel mládeže, Hlasatel aj. Teoretický program Josefa Jungmanna, představy K. A. Vinařického o optimální literatuře pro děti, literárněkritická praxe V. Zahradníka. Význam pedagogických časopisů Pedagogické rozhledy, Učitelské noviny aj.

Estetická kritéria Otakara Hostinského, lidovýchovný program Františka Bartoše. Moravská tradice spjatá s myšlenkou zumelečnění literatury pro mládež (F. Bartoš, F. Bílý, A. Mrštík). Manifestační vystoupení skupiny výtvarníků Mánes. Časopis Úhor (1913 - 1943) a pedagogická generace literární kritiky: V. F. Suk, O. Pospíšil, O. Svoboda. Boj proti braku. Marxistická teorie a kritika ve 30. letech (J. V. Pleva, B. Václavek, M. Majerová). Kritikové a teoretikové tzv. brněnského literárního směru na konci třicátých let. Bedřich Fučík a jeho studie O knihu pro mládež.

Časopis Štěpnice (1946 - 1952), vznik časopisu Zlatý máj (1956 - 1997) a jeho postavení ve světovém kontextu. Monografie Václava Stejskala, kolektivní dílo Čtyři studie o Františku

Hrubínovi, knihy Františka Holešovského, Vladimíra Nezkusila, Miroslavy Genčiové, Jaroslava Voráčka, Otakara Chaloupky oprostily postupně teorii a historii dětské literatury od úzce didaktického pojetí: literární dílo chápali jako předmět estetického osvojování s možnostmi individuální recepce.

Devadesátá léta: pokles významu české národní sekce IBBY vzhledem k finančním problémům, zánik časopisu Zlatý máj. Vznik časopisu Zpravodaj ÚLM, od r. 1995 Ladění vydávané Ústavem literatury pro mládež na PdF MU. Pracoviště se stalo střediskem setkávání odborníků z České a Slovenské republiky. Vznik Kabinetu literatury pro mládež, jazykové a literární komunikace na Ostravské univerzitě v roce 1996. Význam časopisů Tvořivá dramatika, Komenský, Český jazyk a literatura.

Prolínání recepčně-interpretacních přístupů s přístupy literárněvědnými.

10) Region a literatura pro děti a mládež.

Vazba k regionu: vnější a vnitřní pojetí. Region z žánrového pohledu.

Pojetí regionu z historického a aktuálního hlediska.

Literatura pro mládež na Moravě:

Období národního obrození. Sběratelská moravská tradice v 19. století: Matěj Mikšíček, František Sušil, Beneš Method Kulda, Josef Stanislav Menšík.

Generace Františka Bartoše. Slovesná tvorba Františky Stránecké, Jana Herbena.

Jan Karafiát a František Serafínský Procházka jako příslušníci generace podílející se na procesu zumělečtění dětského písemnictví.

Venkovská tematika v díle Aloise a Viléma Mrštíka.

Psychologizace prózy pro mládež, sociálně realistický směr: Jan Petrus, Amálie Kutinová, Kamila Sojková, Růžena Svobodová, Božena Benešová, Ozeň Kalda, Štěpán Polášek.

Přírodní tematika v díle Jiřího Mahena, Rudolfa Těsnohlídka, S. K. Neumanna, Vítězslava Nezvala, Ondřeje Sekory.

Meziválečné období: J. V. Pleva (vesnice x město), Antonín Zhoř (životopisné romány).

Návraty "domů" v díle Jana Zahradníčka, Václava Renče, Ivana Blatného.

Odlíšnost lokality v žánru pohádky, pověsti, legend, obecně ve folklorních žánrech (Oldřich Sirovátka, Vladimír Hulpach, Marta Šrámková, Eva Kiliánová).

Regionální literatura z hodnotového hlediska a recepční aspekt regionální literatury. Využití v pedagogické praxi. Otázka globalizace x jinakost, odlíšnost.

Teorie a kritika v moravském regionu. Nakladatelství, časopisy, instituce.

